

Vylučování Boha z univerzality rozumu, maří dialog kultur

Benedikt XVI. na setkání s akademickou obcí, Vladislavský sál, 27. září 2009

Vážený pane prezidente,
vážení páni kardinálové,
vážení páni rektori a profesori,
milí studenti a přátelé,

naše setkání mi dnes večer nabízí milou příležitost vyjádřit svou úctu k nepostradatelné úloze, jakou hrají ve společnosti university a vysokoškolské instituce. Děkuji studentovi, který mě vašim jménem laskavě přivítal, členům universitního sboru za jejich krásný výkon, a Jeho Magnificenci rektoru Karlovy university, profesoru Václavu Hamplovi, za jeho pozornou prezentaci. Akademická obec, jež svou službou podporuje a přispívá ke kulturním a duchovním hodnotám společnosti, obohacuje intelektuální dědictví národa a upevňuje základy jeho budoucího rozvoje. Veliké změny, jež proběhly v české společnosti před dvaceti lety, byly urychleny v neposlední řadě reformním hnutím, které vzešlo z universitního prostředí a studentských kruhů. Ono pátrání po svobodě stále vede práci učenců, jejichž služba (diakonia) pravdě je nepostradatelná pro blaho každého národa.

Obracím se k vám jako ten, který byl profesorem, jemuž leželo na srdci jak právo na akademickou svobodu tak i odpovědnost za správné používání rozumu, a teď je papežem, a jako takový je ve svém pastýřském úřadu uznáván jako hlas etického uvažování lidstva. Ačkoli někteří namítají, že otázky náboženství, víry a etiky nemají místo ve světě kolektivního myšlení, takový názor není vůbec samozřejmý. Svoboda, která je předpokladem pro používání rozumu – ať je to na universitě nebo v církvi – má svůj smysl: je určena k hledání pravdy a jako taková je principem křesťanství, které ve skutečnosti vedlo ke vzniku universit. Vždyť lidská touha po poznání pobízí každou generaci, aby rozšiřovala systém poznání a pila z pramenů víry. Bylo to právě bohaté dědictví klasické moudrosti přizpůsobené a vložené do služby evangelia, co první křesťanští misionáři přinesli těmto zemím a položili za základ duchovní a kulturní jednoty trvající dodnes. Ve stejném duchu byl můj předchůdce papež Klement VI. veden k založení slavné Karlovy university v roce 1347, která i nadále významnou mírou přispívá k širším evropským akademickým, náboženským a kulturním kruhům.

Autonomie, jež je vlastní universitě i jakékoli vzdělávací instituci, má svůj smysl v odpovědnosti vůči autoritě pravdy. Autonomie však může být mnoha způsoby ohrožena. Velká formativní tradice, otevřená transcendentní skutečnosti, která stojí v základech evropských universit, byla v této i v jiných zemích systematicky ničena reduktivní materialistickou ideologií, potlačováním náboženství a umlčováním lidského ducha. V roce 1989 byl však svět svědkem dramatických událostí svržení neúspěšné totalitní ideologie a vítězství lidského ducha. Touha po svobodě a pravdě je nezcizitelnou součástí naší společné lidské povahy. Nikdy nemůže být odstraněna. Dějiny potvrzují, že bývá popírána na vlastní nebezpečí lidstva. Na tuto touhu se snaží odpovědět náboženská víra, různá umění, filosofie, teologie a jiné vědní obory, každý svou vlastní metodou, a to jak ukázněnou reflexí, tak zdravou praxí.

Vážení rektori a profesori, posláni university, na němž se podílíte, má vedle bádání ještě další podstatný aspekt, a sice zodpovědnost za formování mysli a srdcí dnešních mladých lidí. Tato důležitá povinnost samozřejmě není nová. Od časů Platonových vzdělávání není pouhým hromaděním vědomostí nebo dovedností, ale je chápáno jako paideia, lidská formace v

bohatství intelektuální tradice směřující k ctnostnému životu. Když rozkvět velkých universit po celé Evropě ve středověku mířil směle k ideálu syntézy veškerého vědění, bylo to vždy ve službě pravého lidství (humanita), dokonalosti jednotlivce uvnitř dobře uspořádané společnosti. A také dnes: jakmile si mladý člověk uvědomí plnost a jednotu pravdy, objeví s radostí, že otázka toho, co může vědět, otevírá obrovské dobrodružství toho, čím by měl být a co by měl dělat.

Je třeba znovu objevit myšlenku uceleného vzdělání založeného na souladu poznání zakotveného v pravdě. Pomůže nám to postavit se v současné společnosti tolik evidentní tendenci třístit poznání. Mohutný rozvoj v informační a technologické oblasti s sebou nese pokušení oddělit rozum od hledání pravdy. Rozum, je-li však zbaven základní lidské orientace k pravdě, začíná ztrácet směr; chřadne, a to buď pod záminkou skromnosti, uspokojený s tím, co je pouze částečné nebo provizorní, a nebo pod záminkou jistoty, s níž trvají na kapitulaci před požadavky pravdy ti, kdo přisuzují stejnou hodnotu bez rozdílu prakticky všemu. Z toho vyplývající relativismus působí beznadějnou kamufláž, za níž se může skrývat nová hrozba autonomie akademických institucí. Zatímco doba vměšování politického totalitářství pominula, nejsme často svědky toho, jak jsou používání rozumu a akademické bádání po celém světě – více či méně jemně – nuceny sklonit se pod tlakem ideologických zájmových skupin a podřídit se vábení krátkodobých prospěchářských nebo pragmatických cílů? Co se stane, bude-li naše kultura stavět pouze na módních argumentech, s malým odkazem na skutečnou historickou intelektuální tradici, nebo na názorech, které jsou nejhluchěji prosazovány a nejvíce sponzorovány? Co se stane, oddělí-li se naše kultura od svých životodárných kořenů v úzkosti, aby si zachovala radikální sekularismus? Naše společnosti se nestanou rozumnějšími ani tolerantnějšími ani přízpůsobivějšími, ale spíše křehčími a uzavřenějšími a se stále větší námahou budou rozlišovat, co je pravdivé, vznešené a dobré.

Milí přátelé, chtěl bych vás povzbudit, abyste do všeho, co děláte, vložili ideály a velkorysost mladých lidí, a to nejen do studijních programů, které vám pomáhají vyniknout, ale také do zkušenosti sdílených ideálů a vzájemné podpory ve velkém díle vzdělání. Dovednosti analýzy a schopnosti tvořit hypotézu, spolu s obezřetným uměním rozlišovat, poskytují účinnou protilátku proti postojům sebestřednosti, lhostejnosti a odcizení, s nimiž se někdy setkáváme v naší úspěšné společnosti a jež mohou ovlivnit zvláště mladé lidi. V této souvislosti výsostně humanistického pohledu na poslání university bych rád krátce zmínil překonání rozporu mezi vědou a náboženstvím, což bylo ústředním zájmem mého předchůdce papeže Jana Pavla II. Jak víte, tento papež propagoval plnější pochopení vztahu víry a rozumu jako dvou křídel, díky kterým se lidský duch pozvedá ke kontemplaci pravdy (srov. *Fides et ratio*, Úvod). Víra i rozum se vzájemně podporují a každý z nich má svůj vlastní prostor působení (srov. tamtéž, 17), a přesto někteří by je chtěli stále od sebe oddělovat. Zastánci tohoto pozitivistického vyloučení Boha z univerzálnosti rozumu nejen že popírají nejhlubší přesvědčení věřících, ale také maří skutečný dialog kultur, který sami požadují. Rozum, který je hluchý ke všemu Božímu a vyhošťuje náboženství do říše subkultury, je neschopný vstoupit do dialogu kultur, jenž náš svět tak naléhavě potřebuje. Nakonec, „věrnost člověku vyžaduje věrnost pravdě, jež jediná je zárukou svobody“ (*Caritas in veritate*, 9). Tato důvěra v lidskou schopnost hledat pravdu, objevovat pravdu a žít z pravdy vedla k zakládání velkých evropských universit. To musíme dnes znovu zdůrazňovat, abychom povzbudili intelektuální síly nezbytné pro rozvoj budoucnosti skutečného lidského rozkvětu, budoucnosti vpravdě hodné člověka.

Milí přátelé, po těchto úvahách vám přeji vše dobré pro vaši náročnou práci. Modlím se, aby jí vždy inspirovala a vedla opravdová lidská moudrost, jež upřímně hledá pravdu, která nás osvobodí (srov. Jan 8,28). Vám i vašim rodinám vyprošuji Boží požehnání, radost a pokoj.